PROGONI VJEŠTICA U HRVATSKOJ | ZLOČIN I KAZNA

Malj koji udara vještice: otkrijte koje su knjige potaknule progone tisuća nedužnih

PISAO: **DR. SC. DENIVER VUKELIĆ** 16.06.2016, 14:42

Glavni europski priručnik za sudenja za magijske zločine vještičarstva od kraja 15. stoljeća nadalje postao je Malj koji ubija vještice (lat. Malleus Maleficarum, njem. Hexenhammer) rad njemačkih dominikanaca, profesora teologije i inkvizitora Heinricha Kramera Institoriusa, te Jakoba Sprengera, koji je tiskan 1487. godine.

Malleus Maleficarum

Danas se igrak smatra da je Kramer ustvari glavni autor ove knjige, a da je Sprengerov doprinos malen ili nikakav, uglavnom tek kao pridodani autoritet koji će potaknuti uspjeh prodaje i prihvaćanja knjige. Upravo će ovaj dvojac svojom knjigom kompletirati stvaranje svih koncepata optužbe za magijski zločin vještičarstva raspravljajući o tome kako se borti **protiv magije**, o načinima sklapanja ugovora između čovjeka i đavla, prijenosu vještica s mjesta na mjesto, spolnim općenjima čovjeka i sukuba i inkuba, **nanošenju štete stoci**, izazivanju **ulje** i tuče.

Malleus, osim navedenoga, sadržava i upute za crkvene i svjetovne sudove kako treba voditi postupke sudenja vješticama, kao i svim ostalim **hereticima**. To će upute uglavnom postati aktivno primjenjivane i uklopljene u svjetovne pravne sustave različitih europskih država, pa tako i unutar Habsburške Monarhije čiji je Hrvatska bila sastavni dio.

Zašto ne možete skinuti kilograme?
Broj dana: 1 2 3 4 5+
Potraga za:
Broj sati: 1 2 3 4 5 6 7 8 9
Ranč: 15-19 16-20 18-50 50+
Cijena: 10-15 15-30 30+ 40+
Isprobaj test!

Nastanak ove knjige rezultat je djelovanja inkvizitorskog rada koji je 1480. godine u Njemačkoj započeo dominikanac i profesor teologije Heinrich Kramer (lat. Henricus Institoris, oko 1430. – 1505. g.). Sljedeće, 1481. godine, pridružio mu se dominikanac Jakob Sprenger (lat. Jacobi Sprengeri, 1436./1438. – 1495. g.).

Magija i hereza

U prvih šest godina, od 1481. do 1486., djelovanjem protiv navodne magije, hereze i vještica u svojoj su korstanckoj biskupiji Kramer i Sprenger spaljivanjem pogubili 48 žena optuženih za vještičarstvo. Veliki broj klerika, ali i pripadnika svjetovnih vlasti uspротivio im se te osporavao pravo da obavljaju takve progone i sudenja.

Kramer i Sprenger stoga su se obratili za pomoć papi Inocentu VIII. s molbom da im službeno i na papiru potvrdi ovlasti za inkvizitorski rad i borbu protiv vještica i heretika. Papinom odlukom u njihovu korist 5. prosinca 1484. godine nastala je bula Žarko želeći... (lat. Summis desiderantes affectibus...). U spomenutoj buli papa Inocent VIII. opisao je navodno gromo stanje u njemačkim zemljama, u kojima sve vrvi vješticama i čarobnjacima koji čine razna zla poput bluda s demonima, bacanja uroka na ljude, stoku i ljetinu. Potom se okomio na zlonamjernike koji institoriu i Sprengeru ne dopuštaju suditi zločinitejima. Cime im je zapravo dao golemu moć koja je uključivala osionac na svjetovnu vlast za provođenje smrtne kazne nad navodnim zločinitejima.

No, Kramer i Sprenger su i nakon ove papine pisane dozvole za rad imali teškoća. Primjerice, lokalni biskup u Innsbrucku, u srpnju 1485. godine, spriječio ih je da provedu proces protiv vještica. Potaknuti daljnjim neuspjehom, odlučili su napisati djelo kojim će dokazati opravdanost i potrebu progona vještica uz detaljne upute budućim kolegama inkvizitorima. Pisali suga dvije godine, od 1485. do 1486., a danas se smatra da je zamalo većinu, kao što je spomenuto, napisao Kramer sam, dok je Sprenger sudjelovao samo kako bi dao veći autoritet djelu.

Malj za heretike

Malleus maleficarum prvi je put tiskan 1487. godine. Dio naslova ove knjige, Malj, bio je u onodobnom učenom svijetu vrlo prepoznatlju za tematiku progona hereze. Primjerice, Jeronima, koji je živio u 5. stoljeću, nazivali su "maljem za heretike" (lat. malleus haereticorum), a njemački inkvizitor Johann iz Frankfurta napisao je 1240. godine antisemitsko djelo Malj za Židove (lat. Malleus Iudeorum). Latinska riječ maleficarum je genitiv množine riječi malefica, čto doslovno znači "zločinitelj/ica". Dakle, najspravniji prijevod naslova knjige na hrvatski jezik bio bi Malj zločinitelj/ica, odnosno, Malj koji udara zločinitelj/ice. Il Malj za zločinitelj/ice. Autori koriste ovu riječ kao sinonim za vještice, iako su, kao što je **rečeno u prošlim člancima**, bilo i drugih koje su se mnogo češće koristile.

Pregled knjige

Kramer i Sprenger podijelili su svoj Malleus maleficarum na tri dijela. Prvi, u kojem se govori o tri bitna preduslova za vještičarstvo, esenciji čarobnjaštva i magije – demonu, vještici (ili čarobnjaku i vještici) te Božjem dopuštenju koje kršćanski Bog daje đavlu da iskušava ljude. Primjerice, u njemu podnaslovi poglavlja glase: "Mogu li inkubi i sukubi stvarati djecu?"; "Što je uzrok povećanja čarobnjačkih djela?"; "O vješticama koje se podugu demonima"; "Mogu li vještice pretvoriti ljude u životinje?"; "Mogu li vještice oslabiti reproduktivnu moć čovjeka?". Na koje sve načine vještice mogu ubiti dijete pobačajem?". Poglavlja su popraćena teološkim argumentima čija je svrha bila zaustaviti svako racionalno propitkivanje izloženih teza.

U drugom se dijelu govori o različitim vrstama začaranosti i kako ih se može ukloniti, o načinu sklapanja ugovora s đavlom, o prijenosu vještica s mjesta na mjesto, o općenju s inkubima, izazivanju bolesti, nanošenju štete stoci, dizanju oluje i tuče kojima vještice udaraju na ljude, životinje i ljetinu. Gotovo cijelo prvo pitanje drugog dijela posvećeno je vrstama čarolija. Drugo pitanje drugog dijela obrađuje temu kako se učinkovito boriti protiv vještica i kako uklanjati učinke tih čarolija uz iscrpan popis ljekova protiv njih.

Extrovert
Introvert
Sensitive
Intuitive
2024 Personality Test

Treći dio daje upute za crkvene i svjetovne sudove kako voditi postupak sudenja vješticama i svima ostalim hereticima. U njemu se raspravlja tko se može procijeniti poddobnim sudstvom za proces sudenja, koliki je broj svjedoka nužan, kako se ispituju svjedoci i optuženici, kako uhiditi osumnjičenu osobu, raspravja se o obrani i radu branitelja. Tu se govori i o ispitivanju pod mučenjem te na koje se sve načine može otkriti je li optužena osoba vještica. Na kraju je navedeno vile krach raspava o presudi, kako se presuda odriedluje, kako se ona ima provesti te se daju primjeri presuda za različite zločine.

Teološki gledano, u osnovi Kramer i Sprenger u svojoj knjizi ne donose ništa što dotad već nije rečeno u različitim sličnim ogledima o magiji. Odnos kršćanske teologije i magije tog vremena bio je čvrsto postavljen i poznat. No, nevitet koji će vrlo brzo uzeti maha u cijeloj Europi bilo je vjerovanje da se maleficijima (zločinjesimal uglavnom i pretežito bave žene (što se i vidi iz genitiva riječi iz naslova, maleficarum, koji dolazi od lat. malefica, zločinitelj/ica, što je ženski rod, a ne maleficus, što bi odgovaralo muškom rodu u latinskom jeziku). To je izazvalo okretanje progona većinom prema ženama.

Kramer i Sprenger dali su svoju knjigu 1487. godine kelnskom Sveučilištu teologije na recenziju i afirmaciju, koja je bila dijelom falsificirana, jer su im ti ljudi bili ili poznati ili su ih platili, te su je konačno stavili u uvod knjige zajedno s tekstom bule Žarko želeći... Tako je i ostalo u većini izdanja tiskanih diljem Njemačke, Italije i Francuske. Međutim, ova je knjiga postala vrlo popularna i korištena kao svojevrstan osnovni priručnik **inkvizitora**, naprije crkvenih, a poslije i svjetovnih, diljem Europe. Izmedu 1487. kad je prvi put izdana, i 1520. godine objavljena je trinaest puta, a izmedu 1574. i 1669. godine šesnaest puta. Sveukupno 29 izdanja te tridesetak tisuća tiskanih primjeraka. Tijekom pedesetak godina od njezine prve objave definicije vještica i vještičarstva iz Malleusa postale su općeprihvaćene diljem Europe.

Također, mnogi su drugi autori različitih traktata o vještičarstvu u idućem razdoblju citirali Kramera i Sprengera dajući im time snagu autoriteta u raspravi o vještičarstvu. Tako je eva knjiga **dopria i do hrvatskih krajeva**. Naime, kad su se crkveni sudovi odmaknuli od inkvizitorskih progona vještica u Europi, ideja o nužnosti lova na vještice zahvatila je svjetovne sudove kako u Europi tako na tlu povijesnih hrvatskih zemalja. Svjetovni su sudovi procesuirali osobe optužene za vještičarstvo prema pravilima Malleusa kao da je riječ o svakodnevnome svjetovnom zločinu poput krađe ili ubojstva. Većina vieteloinskih, županijskih ili gradskih sudaca imala je upravo u tu svrhu, kao priručnik, svoj primjerak Malleusa.

Utjecaj na reformaciju

No, Malleus je, kako smo rekli ostvario i velik utjecaj na druge teologe. Dvadesetak godina nakon njegova prvog izdanja započeo je jedan od najvećih procesa koji je promijenio religijsku sliku ranonovojskovne Europe – reformacija. Danas se siapon početka i kraja reformacijskog pokreta dijakonijski stavlja na vremensku crtu od 1517. godine, s objavom Devedeset i pet teza njemačkoga vjerskog reformatora i osnivača protestantizma Martina Luthera, sa završetkom 1648. godine, godinom potpisivanja Westfalskog mira i završetka Tridesetogodišnjeg rata, kojemu su osnovni uzrok bile razmirice između dotaka koje su prešle na protestantizam i onih koje su ostale vjerne katoličanstvu.

Jedan od ključnih trenutaka važnih za promjene religijskih stajališta naspram onih reformacijskih bio je devetnaesti ekumenski sabor Katoličke Crkve koji se održavao u razdoblju od osamnaest godina, između 13. prosinca 1545. i 4. prosinca 1563. godine u Tridentu, današnjem Trentu u Italiji. Uzrava je glavni cilj ovoga sabora bio rješavanje pitanja protestantizma te poticanje obnove u Crkvi, što se se kao posljedica imali protureformacija (ili katoličku obnovu kao suprotan reformaciji). Na ovome saboru, koji će kasnije biti poznatij kao Tridentski sabor ili koncil, ukupno je održano dvadeset i pet sjednica na kojima je donesen niz doktrinarnih odluka podijeljenih na dekrete i dogme koji su odlučivali o tome što se smatra herezom i odstupanjem od katoličkog gogleda na kršćanstvo.

Rimska inkvizicija

Ne manje važno, Rimska inkvizicija, kao glavno tijelo za prosudivanje o herezama osnovana je 1542. godine u Rimu, tri godine uoči ovoga sabora, a kao jedan od glavnih alata za borbu protiv protestantske hereze, ali također i institucija sa sve većim uplivom na organizacije sudenja za magijske zločine, bilo vernakularnih pučkih magijskih praksi, bilo onih učenih, ceremonijalne magije, geomantije, astrologije, alkemije i drugih.

Osnivanje Družbe Isusove

Jednako tako, u istome razdoblju, 1540. godine, osnovana je Družba Isusova, katolički red, poznatiji pod imenom Isusovaca, koji će se osim edukacije i misionarstva specijalizirati upravo za katoličku obnovu i nastojanjem zaustavljanja širenja reformacije. Dan nakon od najvažnijih ranonovojskovnih isusovačkih autora za teološku problematiku magijskoga svakako je bio rizoazemski isusovac Martin Delrio (1551. – 1608.), autor knjige Disquisitiones magicae (tiskana prvi put u Leuvenu 1599. i 1600. godine, a dotiskivana sve do polovice 18. stoljeća), a koja se smatra jedna od utjecajnijih demonoloških knjiga 17. i 18. stoljeća i koja će prenijeti ideje Malleus Maleficarumа u rizoazemski prostor kao svojevrsna katolička rekonkvista naspram širenju protestantizma u Flandriji.

No, danas se smatra je njegova knjiga pisana bez osobnog iskustva uživa, već kao akademski tekst temeljen na Delrionovom dobrom poznavanju crkvene povijesti i prethodno objavljene demonološke literature. Medu mnogima, tu treba navesti njemačkoga teologa Johannesa Nidera sa svojim djelom Formicarius, pisanime u obliku razgovora učenika i učitelja, koje je napisano 1438. godine, no prvi put tiskano 1475. godine. Nider će uvesti niz glavnih koncepata važnih za stvaranje koncepta djjaboličkog vještičarstva, medu njima ideju da vještica može biti bilo tko, ne više samo učeni praktičari, a naglasak je stavio na siromašne, neobrazovane žene, zbog svojih životnih uvjeta kao najpodložnije đavlu.

Zašto ne možete skinuti kilograme?
Broj dana: 1 2 3 4 5+
Potraga za:
Broj sati: 1 2 3 4 5 6 7 8 9
Ranč: 15-19 16-20 18-50 50+
Cijena: 10-15 15-30 30+ 40+
Isprobaj test!

Sljedeći je autor bio rektor francuskog Sveučilišta u Bolonji Johan Tinctor koji je 1460. godine napisao djelo Procesi protiv valdenške sekte (franc. Invectives contre la secte de vaudoisie, lat. Tractatus contra sectam vaudensium). Zatim je tu i francuski dominikanac, inkvizitor i demonolog Nicolas Jacquier, kasnij papa Benedikt XII., koji je bio sudionik spomenutih procesa u Arasu te autor traktata Bič protiv heretičkih vještica (lat. Flagellum haereticorum fascinariorum) 1458. godine, prvi put tiskan 1581. godine. On je nastojao potkopati autoritet Kanona episkopa mišlju da ovoga koncepta vještica kao heretičke sekte nije bilo u vrijeme njegova nastanka. Do sredine 15. stoljeća, za zločin vještičarstva bit će **podjednako optuživani i muškarci i žene**, no od sredine 15. stoljeća sve više počinje rasti broj žena jer ih sve više autora smatraju podložnijima đavlovom zavođenju od muškaraca.

Jedno od ključnih nastojanja i reformacije i protureformacije u 16. i 17. stoljeću bilo je razdvojiti magijsko od religijskoga. Argumenti protiv vernakularne pučke magije koji će se pojavljivati u optužbama za vještičarstvo u 17. i 18. stoljeću, ustvari su temeljeni na ranijim argumentima koji su stvoreni protiv visoke, učene magije, ali i hereza.

Malleus Maleficarum jedna je od najutjecajnijih knjiga koje su doprinijele tome procesu i vrhuncu europskih **hrvatskih progona vještica** u ranome novom vijeku.

Članak je sufinancian iz Programa za poticanje novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije RH, temeljem javnog poziva za izgovaranje novinarskih radova u elektronickim publikacijama.

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Blaga & misterije
Sa RN Mediaspot
Follow Page
Otvori
Blaga & misterije
Sa RN Mediaspot
Follow Page
KUIZ VIJEĆE...
Zagrebačka Filharmonija
Otvori

#ZBOR #PROGONI VJEŠTICA